

N. Raos*

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada
Ksaverska cesta 2, p.p. 291
10 001 Zagreb

Ljudski faktor

Nedavno je neki mladi strojarski inženjer dobio posao u Češkoj. Zapravo ga nije dobio. Dobio je samo poziv da provede mjesec-dva u Pragu kako bi se naučio poslu. Sve mu je plaćeno, i putni troškovi i boravak. Razlog? Vlasnik tvrtke namjerava osnovati poslovnicu u Hrvatskoj, pa mu trebaju ljudi, Hrvati, koji će znati raditi.

No što je poslovnicu? Projektni biro. Iznajmit će jedan stan, u njega smjestiti radne stolove i računala. Koliko će investirati po zaposlenome? Teško mi je napamet govoriti, ali za svakoga će trebati kupiti radni stol, stolicu i PC. Ulaganje kapitala neznatno, možda jedna bruto plaća po zaposlenome.

Primjer je to nečuvan u našim prostorima. Jer kod nas je važno ulagati u opremu, u instrumente, u zidove, a ne u ljude. Ova i ona uprava hvasta se kako gradi fakultetske zgrade, podiže nove institute, a nikoga nije briga tko će u tim zgradama raditi, tko će na tom fakultetu predavati i što će se na njemu učiti. Kupuju se instrumenti, vrhunska oprema (jer za to ministarstvo daje novac), no ne obrazuju se stručnjaci koji će tom opremom raditi (jer za to nema novca), a još manje menadžeri koji će rad s tom opremom znati pretvoriti u tržišni proizvod. Za ljude se ne mari. Nije važno kako i koliko rade, glavno je da ih se što manje plati, po mogućnosti ništa. Na ljudima treba štedjeti. Na materijalu ne treba. Zašto je tako?

Da bismo to razumjeli, moramo se vratiti malo u prošlost. U doba prve industrijske revolucije temelj svega bio je stroj. Ljudi bi se okupili oko traktora, vršilice, parne preše ili pokretne trake pa slušali s udivljenjem koliko novi stroj može zamijeniti radnika ili konja. Radnika ili konja? Između konja i čovjeka nije bilo bitne razlike. Burlaci na Volgi vukli su brodove jeftinije od konja. Čovjek može povući pet puta manje od hladnokrvnjaka, no jede osam puta manje. Lako je napraviti čovjeka, ali kobilu, kobilu... (govorio je Staljin).

U industriji slično. Važno je podići visoke peći, za ljude ćemo se već snaći, ima sirotinje po svijetu. Čitam knjigu u kojoj se opisuje

proizvodnja željeza u Pittsburgu početkom dvadesetog stoljeća. Većina se radnika nije znala služiti drugim alatom osim lopatom. Tko bi znao nešto više od toga odmah bi dobivao povišicu. No ta su vremena za nama. Danas se svijet nalazi u, kažu, već četvrtoj industrijskoj revoluciji. No mi se ponašamo kao da smo još u prvoj.

Pogledajmo samo koliko se medijske buke diže zato što će osamdeset radnika ostati bez posla zbog zatvaranja tvorničkog pogona. Je li pritom tko izračunao koliko stoji radno mjesto u takvom pogonu?

Koliko bi kapitala trebalo uložiti da se zaposli svih 300 tisuća nezaposlenih, koliko ih ima u Hrvatskoj, u rafinerijama i željezarama? Isplati li se to uopće? Tako, nažalost, ne razmišljaju oni koji u Hrvatskoj donose strateške odluke. Još žive u svijetu samoupravnog socijalizma koji je radnika gledao očima Karla Marxa, čovjeka 19. stoljeća. Radnik je "u kapitalizmu" samo dio stroja, no privremen, jer će i on uskoro biti zamijenjen nečim boljim (automatom, robotom). Čitav je komunistički sustav iznikao iz želje da tako više ne bude. Čovjek treba biti gospodar svojega rada, a ne njegov sluga. Njegov (otuđeni) rad upravo su sredstava za proizvodnju, strojevi, kojima ne upravlja onaj koji na njima radi. Radniku treba vratiti njegov otuđeni rad, a s njime i ljudsko dostojanstvo.

Je li Marx bio u pravu, teško je suditi. No s Marxom ili bez Marxa razvoj sredstava za proizvodnju doveo je do nove uloge čovjeka u radnome procesu. Čovjek, radnik, postaje dominantnim ekonomskim činiteljem, a njegova stručnost temeljem ekonomskog napretka. Najbolje ulaganje u proizvodnju stoga nije kupovanje strojeva, a još manje podizanja ovakvih ili onakvih zdanja, nego ulaganje u čovjeka: bez obrazovanja, kvalitetnog i svrsishodnog školstva nema ekonomskog napretka. (Toga su bili svjesni već u Staljinovoj Rusiji kada je trebalo pretvoriti seljaka u tvorničkog radnika. Nije trebalo samo više stručnosti nego i tehnološke discipline: radnik koji je neopravdano zakasnio dvadeset minuta na posao dobivao bi tri mjeseca "preodgoja" u gulagu.)

* Dr. sc. Nenad Raos
e-pošta: raos@imi.hr